

teum ad aliud septem diebus; si usque ad tertium, A octo diebus; si usque ad quartum, quindecim diebus, et lintamina quæ tenent stillam per tres abluat vices calice subter posito, et aquam ablutionis sumat. Si quando interluitur calix, stillaverit, prima vice duodecim canantur psalmi a ministro. Si titubaverit sacerdos super orationem Dominicam, quæ dicitur a periculosa, si una vice quinquaginta plagas, secunda centum, tertia superponat. Qui vomit sacrificium, et a canibus sumitur, anno uno pœniteat; si autem, quadraginta diebus; ^b si inde quando communicaverit sacrificium, evomuerit, si ante [post] mediam noctem, tres superpositiones faciat; si vero sacrificium evomuerit, quadraginta dies; ^c si infirmitas causa, septem dies; si in ignem projecit, centum psalmos caput; si vero canes lambuerint talem vomitum, centum dies qui evomit pœniteat. Qui communicaverit sacrificium lincensii [conscius], septem dies pœniteat. Quicumque alicui capitale crimen admittenti per ignorantiam communicaverit, septem dies pœniteat.

CAPUT XIV.

De reconciliatione et aliis, etc.

Qui multa fecerit idem, homicidium, adulterium cum muliere, et cum pecore, et furtum, eat in monasterium, etc., pœniteat usque ad mortem. Si quis presbyter ^d pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum, quia Dominus dicit: *Quicumque die conversus fuerit peccator, vita vivet, et non morietur (Ezech. xxxiii)*. Vera enim conversio in C ultimum tempore potest esse, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est, sicut

^a It. Ms.

^b Forsan, si antequam.

^c Leg. infirmitatis.

^d Absolutionem qua pœnitentiæ sacramentum completur.

^e Forsan, excommunicantur.

latro uno momento meruit esse in paradiso, in hora ultima confessionis. Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis qui orationes et lectiones secundum ritum implere non potest. Græci omni Dominica communicant, clerici et laici; et qui in tribus Dominicis non communicaverint, ^e excommunicantur, sicut canones habent. Romani similiter communicant qui volunt; qui autem noluerint, non communicant. Græci et Romani tribus ^f a mulieribus, sicut in lege scriptum est, ante panis propositionis consummationem, ^g pœniteat. Pœnitens secundum canones non debet communicare; nos autem pro misericordia per annum aut sex menses licentiam damus. Pro defuncto monacho missæ agantur die sepulturæ ejus, et tertio die, et præterea quantum B voluerit abbas; pro laico bono, tertio die vel septimo. Potest esse jejunium pro pœnitente vigesimo die vel septimo; et propinquos ejus oportet jejunare septimo die, et oblationem offerre ad altare, sicut in Jesu filio Sirach legitur (*Eccli. xxii*), et pro Saul filii Israel jejunaverunt (*I Reg. xxxi*), postea quantum voluerit presbyter. Mulieres possunt sub nigro velamine accipere sacrificium: Basiliius hoc judicavit. Episcopis licet in campo confirmare. Presbytero in uno altari duas facere missas conceditur uno die. Omne sacrificium sordida vetustate corruptum, igne comburendum est; ^h confessio autem Deo soli ut agatur, si necesse est, licebit. Missas sæcularium mortuorum [feri licet] ter in anno, tertio die, et septimo die, et trigesimo die, quia C surrexit Dominus tertio die, et hora nona emisit spiritum, et triginta dies Moysen filii Israel planxerunt.

^f Forsan, diebus.

^g Forsan, abstinere.

^h Dum non adest copia confessarii ante missam, procurantia contritio de peccatis tunc Deo soli confitendis.

ANNO DOMINI DCLXIX.

VITALIANUS PAPA.

NOTITIA HISTORICA.

[Ex Mansi, amplissima Conciliorum Collectio.]

Ca (a) Vitalianus, natione (b) Signiensis, provinciæ D inpaniæ, de patre Anastasio, (c) sedit annos xiv,

(a) *Vitalianus*. Ultima mensis Augusti, anno Domini 655 [Al., 656], in locum Eugenii successit Vitalianus, patria Signinus. Hujus temporibus orientales Saxones fidem susceperunt. In Anglia de tempore paschatis celebrandi gravissime disceptatum fuit. Sev. Bin.

(b) *Signiensis*. Sic dictus a Signia civitate apud Bernicos, longe ab Urbe trigesimo lapide in via Laticana sita. Ib.

inensēs sex [Al., quinque minus diebus iv]. (d) Ille direxit responsales suos cum synodica juxta consuetu-

(c) *Sedit annos xiv, menses sex*. Menses quatuor minus quatuor diebus post annos xiv sedit, patet ex initio et fine suscepti pontificatus. Ib.

(d) *Ille direxit responsales suos*. Eadem legatione Vitalianus litteras dedit ad Petrum Constantinopolitanum episcopum, hortans eum ad fidem catholicam amplectendam; ad quam ille rescribens ait se ista profleri quæ veteres Patres docuerunt; quod ut confirmaret, eorum testimonia (quanquam non satis

mina mortuorum, et simul nominaverit hæreticos cum catholicis, post missam intellexerit, hebdomada pœniteat; si frequenter fecerit, integrum annum pœniteat. Si quis autem pro morte hæretici missam ordinaverit, et pro legione [religione] sua reliquias sibi tenuerit, quia multum jejunaverit, et nescit differentiam catholicæ fidei, et Quartadecimanorum, et postea intellexerit, pœnitentiamque egerit, reliquias debet igne cremare, et uno anno pœniteri; si autem sevit et neglexerit pœnitentiam, commonitus decem annis pœniteat. Si autem a fide Dei discesserit sine ulla necessitate, et postea ex toto animo pœnitentiam accipit, tribus annis extra ecclesiam, id est, inter audientes, iterum ^a renato juxta Nicænum concilium, septem annis in ecclesia inter pœnitentes, et duos annos adhuc extra communionem.

CAPUT XII.

De baptismo reiterato et opere servili in festis, etc.

Qui bis baptizati sunt ignorantes, non indigent pro eo pœnitentia, nisi quod secundum canones non possunt ordinari nisi pro magna necessitate. Qui autem non ignorant utrum baptizati sunt, quasi iterum Christi crucifixerint, septem annis pœniteant quarta feria et sexta, et tribus Quadragesimis, si per vitium aliquod fuerit; si autem per ^b munditiam licitum putaverint, tribus annis, sic pœniteant.

De opere die Dominica.

Græci et Romani navigant, equitant, panem non faciunt, nec in curru ambulant, nisi ad ecclesiam tantum, nec balneant. Græci non scribunt in publico, tamen pro necessitate seorsum in domo scribunt. Qui operantur die Dominica, eos Græci prima vice arguunt, et secunda tollunt aliquid ab eis, tertia vice tertiam partem de rebus tollunt, aut vapulant, vel vii dies pœnitent. Lavacrum capitis potest esse in Dominica, et in lixivio pedes lavare licet. ^c Si quis autem Dominica die per negligentiam jejunaverit, hebdomada tota debet abstinere; si secundo, dies viginti pœniteat; si postea, quadraginta dies. Si pro damnatione diei jejunaverit, sicut Judæi, abominabitur ab omnibus Ecclesiis catholicis. Si quis autem contempserit interdictum [indictum] jejunium in Ecclesia, et contra decreta seniorum fecerit, ^d sine Quadragesima quadraginta dies pœniteat, si autem in Quadragesima, annum unum pœniteat; si frequenter fecerit et in consuetudine christi ei, exterminabitur ab omni Ecclesia Dei, Domino dicente: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, et reliqua (Matth. xviii).*

CAPUT XIII.

De ministerio ecclesiæ et readificatione, etc.

Pro bonis rebus offerre debemus, pro malis ne-

^a Forsan, maneat.

^b Id est, candorem, seu simplicitatem.

^c De antiqua consuetudine non jejunandi die Dominica aut in quinquagesima Paschæ, vide notata ad c. 9 Reg. cœnobial.

^d Sine, id est, extra.

^e Forsan, accipientibus.

quaquam, presbyteri vero pro suis episcopis non prohibentur offerre. Qui communicaverit nec ignominis excommunicato ab ecclesia, quadraginta dies pœniteat. Si quis errans communicaverit aliquid de verbis sanctorum, ubi periculum adnotaverit, tres superpositione faciat. Si sacrificium terra tenus negligendo ceciderit, superponat. Qui sacrificii aliquid perdit, relinquens illud feris devorandum, si excusabiliter, tribus Quadragesimis; sin vero, anno uno. Qui non bene custodierit sacrificium, et thus comederit illud, quadraginta dies pœniteat; qui autem perdidit in ecclesia, et [aut] pars ceciderit, et non inventa fuerit, viginti dies pœniteat; qui autem perdidit suum chrimale, aut solum sacrificium in regione [loco] qualibet, et non invenitur, tribus Quadragesimis vel anno pœniteat. Perfundens aliquid de calice super altare quando auferunt linteamina, septem dies pœniteat; aut si habuerit ea superpositionibus septem pœniteat. Si ^e accedentibus de manu sacrificium acciderit in stramen, septem dies pœniteat is a quo ceciderit. Qui autem infuderit calicem in fine solemnitatis missæ, quadraginta dies; si vero neglexerit quis accipere sacrificium, et non interrogat, nec aliquid causæ excusabilis exstiterit, superponat; et qui acceperit sacrificium pollutus nocturna visione sic pœniteat. Diaconus obliviscens oblationem offerre, donec auferatur linteamen quando ^f recitantur nomina pauperum, similiter pœniteat. Qui negligentiam erga sacrificium fecerit, aut sicrans vermibusque consumit, ut ad nihilum devenierit, tribus Quadragesimis cum pane et aqua pœniteat. Si integrum inventum fuerit, ita ut sint in eo vermes, comburatur, et cinis sub altare abscondatur, et qui neglexerit ^g quatenus Dominicis diebus animam negligentiam solvat; si autem amissione saporis decoloratur sacrificium, viginti expleatur jejunium; conduratum vero, septem diebus; qui autem mergit sacrificium, continuo bibat aquam, et quod in chrimale fuerit sumet sacrificium, et emendet per decem dies culpam solutus. Si ceciderit sacrificium de manibus offerentis terra tenus, et non invenitur, omne quodcumque inventum fuerit in loco in quo ceciderit comburatur, et cinis ut supra abscondatur; sacerdos deinde anno damnetur. Si vero inventum fuerit sacrificium, locus scopis mundetur, et stramen ut supra igniat, et sacerdos viginti dies pœniteat; si usque ad altare tantum lapsus fuerit, superponat; si vero per negligentiam de calice aliquid stillaverit, lingua lambatur, tabula radatur; ^h si non fuerit tabula, ut non conculcetur locus corradatur, et igne consumatur ut supra, sacerdos quinquaginta dies pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, ternis pœnitens diebus; et si per unum lin-

^f Mortuorum, ut mos erat plurimum Ecclesiarum, inter sacra mysteria peragenda recordatio.

^g Forsan, quaternis.

^h Ita has duas lineas in Ms. penitus depravatas restitui ex dist. 2 de consecrat, c. 27, unde proximo et præcedentia et sequentia auctor sumpsit, variatis paululum verbis.

taque sanctorum Patrum ejus causæ meritum requireremus, et sententiam promulgaremus. Obtulit illico et sententiam apud tuam fraternitatem consecratam subscriptamque ejus eorumque episcoporum manibus. Igitur post aliquos dies ad ejus preces convocati cœtum in hac urbe Romana antistitum fecimus, ut nobiscum considentes et petitio ejusdem episcopi, et acta sacerdotaliter cognoscerentur. Dum ergo esset in hac Romana urbe congregata eadem synodus episcoporum pro hujusmodi negotio audiendo vel faciendo, statim nobis nuntiata sunt ejusdem exemplaria actionis, a tua fraternitate directa; quæ suscipientes atque conferentes invicem, ita invenimus contineri in verbis et sensibus, sicut ea quæ nobis præfatus episcopus obtulerat, subscripta manu episcoporum, et tuæ dilectionis. Quam obrem admirati sumus, quia per suum clericum hanc vobis minime direxerit. Si enim forsitan tempus hoc prohibuit incongruum, cur absque suo scripto hanc usque nos minime direxit. Cumque recensita esset sententia coram nostris fratribus episcopis, visum nobis eisque est, quod non secundum timorem Dei neque secundum instituta Patrum, sacrosque canones, ejusdem Joannis antistitis Lappæ est causa cognita et terminata, vel pœnalibus submissa ejus persona. Propterea non leviter contristati sumus, maxime quia et sub custodia missus est idem Joannes antistes Lappæ diebus aliquot, et exinde adducebatur in secretarium tuæ fraternitatis, ut quod velles, inquit, loqueretur, ac rursus sub custodia ducebatur ad clausuram, sicuti habet confessio defensoris tuæ dilectionis in sententia ab eo facta; insuper et hortabatur contra canonum jussa, contraque legum instituta existens, ut daret fideiussorem. Deinde oportebat tuam fraternitatem secundum canonum vigorem, tempore quo se petit ad nos venire, eum absolventis tuis litteris: quem non solum noluisti canonice absolvere ad principis apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquit: Quia non competenter quæriss. Quæ ergo sancti sanxerunt Patres, indecentia sunt? An placet tibi decencia sunt? Igitur præfatum Joannem antistitem æque [Ed. Rom. atque] inculpabilem reperientes, juxta textum sententiæ a te nobis directæ, fecimus nobiscum cum episcopis ad missarum solemniam in ecclesiis Dei præcedere. Itaque statim atque firmamus per hujus nostræ præceptionis auctoritatem, omnia quæ a te tuæque synodo contra canonum instituta contraque legum decreta gesta consecravit sunt, vel sententiam promulgatam adversus eum, inania et vacua esse; sed quicquid claruerit eum damnificatum, ejusdemque ecclesiam a quocumque, ei tua dilectio faciat reddi, per omnia conservans eum absque damno. Denominatum enim Joannem, utpote innocentem existentem, cum præsentem nostræ præceptione absolvimus hinc, ut sicut cæteri tuæ dilectionis episcopi, et is suæ ecclesiæ utilitate eum Dei peragere timore, sacrarumque regularum instituere debeat morem. Oportebat denique,

A dilectissime frater, oportebat nos similia similibus retribuere. Sed hæc magis per ignorantiam opinamur gesta esse, quam per calliditatem. Propterea quæ præcipimus tibi secundum Deum, et propter dominum, tuæque synodo, stude illico peragere, ne cogamur non misericorditer, sed secundum virtutem sacratissimorum canonum conversari. Scriptum namque est: *Dominus inquit: Petre, rogavi pro te, ut non deficeret fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Et rursus: *Quodcumque ligaveris, Petre, in terra, erit ligatum et in celo, et quodcumque solveris in terra, erit solutum et in celo.* Postquam vero nostram præceptionem tua dilectio relegerit, hanc præsentem portitori Joannis episcopi nimirum reddat pro sui ejusdemque ecclesiæ munitione. Data die vi Kalendas Septembris, indictione II.

EPISTOLA II.

AD VAANUM CUBICULARIUM IMPERATORIS.

Cum Joannes Lappæ episcopus contra canones fuerit condemnatus, cupit ut ejus opera suæ Ecclesie restituatur.

Vitalianus Vaano cubiculario et imperiali charulario.

Semper celsitudo vestra piis hominibus præbuit concursus, semperque irreprehensibiliter viventibus tribuit libenter opem. Ideoque congruam prævidimus, per præsentia nostra scripta, Joannem antistitem ecclesiæ Lappensis, sitæ in insula Creta, ei in omnibus commendare, quatenus divina ope prævia, ejusque suffultus suffragio, valeat ad sanctam celeriter remeare ecclesiam. Per Septembrem enim mensæ præsentem, II indictione, in hac Romana urbe ad apostolorum nostri culminis protectorum limina veniens, obtulit nobis petitionem, per quam suppliciter precatus est nos, ut ejus causæ meritum cognoscentes, canonice terminaremus. Obtulit denique nobis et sententiam, quam promulgavit ejus metropolitanus cum suis episcopis adversus eundem Joannem, volens eum ostendere reprehensibilem, per quam eum contra canonum decreta pœnalibus submisit. Cujus exemplar et idem ejus metropolitanus nobis direxit. Propterea facientes congregari episcopos in hac urbe, ejus causa est cognita, relecta videlicet petitione ejus. Et præfata sententia ab eodem metropolitano ejus nobis directa, visum nobis est, non secundum sacros canones eandem esse sententiam promulgatam. Ideoque eam inanem atque vacuam statuimus fore, decernentes eundem Joannem innocentem existere, et absque aliqua culpa eam ab ejus metropolitano querimus sublisse; quem merito absolvimus ad suam ecclesiam regredi, scribentes ejus sæpius nominato metropolitæ, ut quæ per simplicitatem egerit in ejus personam contra canonum decreta, essent vacua et inania. Eundem itaque Joannem (ut dictum est) antistitem, vestræ eximie charitati per has nostras litteras commendantes, hinc absolvimus, ad vestra nimirum ambulaturum vestigia; et ut exinde rursus cum suis scriptis eum absolvere festinet, quæsumus, ad suam ecclesiam; commendantes eum, qui-

dinem in regiam urbem apud piissimos principes, significans de ordinatione sua. Et dum suscepti essent renovantes privilegia Ecclesiæ reversi sunt, quorum [Al. add. principum] clementia (a) per eosdem missos direxerat beato Petro apostolo, et Evangelia aurea cum gemmis albis miræ magnitudinis in circuitu ornatas [Al., ornata]. Illic regulam ecclesiasticam, atque vigorem, ut mos erat, omnimodo conservavit (b) Hujus temporibus venit Constantinus Augustus de regia urbe per littoraria in Athinas, et exinde Tarantum, inde Beneventum et Neapolim per indictionem 6. Postmodum venit Romam, id est, die 5 mensis Julii, feria 4, in indictione superscripta, et (c) occurrit ei obviam apostolicus cum clero suo milliario sexto [Cod. Luc., v] ab urbe Roma, et suscepti eum. Et ipsa die ambulavit imperator ad sanctum Petrum ad orationem, et donum ibi obtulit. Die Sabbati ad sanctam Mariam, itemque donum obtulit. Dominico die processit ad sanctum Petrum cum exercitu suo. Omnes cum cereis exierunt obviam ei [Ibid. om. ex. obv. ei], et obtulit supra altare illius pallium auro textile, et celebratæ sunt missæ. Iterum Sabbati die venit imperator ad Lateranas, et lavit se [Al., lætus], et ibidem pransit in basilica Julii [Cod. Luc., Vigilii]. Item Dominico die fuit statio ad sanctum Petrum, et post missas celebratas, valefecerunt sibi invicem imperator et pontifex, duodecim dies in civitate Romana perseverans.

fideliter) mutatis verbis annexit. Id quod a Græcis et Latinis simul animadversum fuit decima tertia actione sextæ synodi; ibidem hæc relego. *SEN. BIN.*

(a) *Per eosdem missos direxit Constantinus beato Petro Evangelia aurea cum gemmis, etc.* Imperator callidus hæc dona obtulit Ecclesiæ, ut se catholicum et cum Romana Ecclesia communione conjunctum esse fingeret; idque propterea, ut sibi conciliaret Romanum populum, totumque Occidentem, quem a se tanquam ab hæretico et persecutore aversum esse sciebat. Ex eo quod Vitalianus pontifex munera Ecclesiæ oblata acceptavit, probabile videtur quod una cum muneribus orthodoxæ fidei professionem emisit, cum alioquin oblationes ab hæreticis factas Ecclesia recusare consueverit (*Baron., anno 655, num. 2, 3 et 4*). *Id.*

(b) *Hujus temporibus Constantinus venit Romam.* Anno pontificatus Vitaliani 9, Constantis imperii 22, Christi nativitate 665, ut patet ex Paulo Diacono, lib. v, cap. 6, 7, 11. *Id.*

(c) *Occurrit ei obviam apostolicus cum clero suo.* Imperator, qui post sanctum Martinum relegatum germanum fratrem occiderat, secundum rigorem canonum non illa humanitate acceptandus, sed potius ab omnium ecclesiarum aditu arcendus fuisset, si non cum imperatore reconciliato, et ad unionem Ecclesiæ reducto, totius orientalis schismaticæ Ecclesiæ unionem futuram pontifex sperasset; quod deinceps vere factum esse, ex his patebit quæ infra de successore ejus filio Constantino Pogonato dice-

Omnia quæ erant in ære ad ornatum civitatis deposuit, sed et ecclesiam beatæ Mariæ ad Martyras, quam de regulis [Ibid., tegulis] æreis erat cooperta, discooperuit, et in regiam urbem, cum aliis diversis quæ deposuerat, direxit. Et postmodum secunda feria egressus de civitate Romana, reversus est Neapolim. Inde terreno itinere [Al., mari Thyrræno] perrexit Rhegium, ingressus Siciliam per indictionem 7. Et habitavit in civitate Syracusana, et talem afflictionem posuit in populo, seu habitatoribus, vel possessoribus provinciarum Calabriae, Siciliae, Africae, Sardiniae, per diagrapha, seu capita, atque navigationes per annos plurimos, quales a sæculo nunquam fuerant, ut etiam uxores a maritis, vel filios a patre [Al., a parentibus] separarent [Cod. Luc., separarentur], et alia multa inaudita perpessi sunt, ut alicui spes vitæ non remaneret, sed et vasa sacra, vel cimelia sanctarum Dei ecclesiarum tollentes nihil dimiserunt. (d) Et postmodum 15 die mensis Julii per 11 [Cod. Luc., 12] indictionem prædictus imperator in balneo occisus est. (e) Et non post multum temporis antedictus sanctissimus vir vitam finivit. Fecit autem ordinationes quatuor, presbyteros viginti duos, diaconum unum, episcopos per diversa loca nonaginta septem. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum apostolum sub die sexto Kalendas Februarii, et cessavit episcopatus menses duos, dies xiii.

mus (*Baron., ann. 663, num. 4 et 5*). *Id.*

(d) *Et postmodum die 15 Julii, indictione 11, in balneo occisus est.* Anno imperii sui 27, Christi nativitate 668. Scribunt de eo Theophanes in Annalibus, et Cedrenus in Compendio, quod anno decimo octavo sui imperii Theodosium fratrem germanum diaconum sacrum interfecerit; qui post mortem frequenter apparens habitu diaconi poculum sanguine pleno ei porrexerit, et dixerit: Bibe, frater. Cujus visionis acerbitate victus abierit in Siciliam. Post occisum Constantem, rebellione quorundam, Moxentius quidam imperium invadit. Constantinus Pogonatus (ideo sic nominatus, quod Byzantio servens, tenera adhuc lanugine fulset, et e Sicilia promissam barbam, ut Zonaras ait, retulisset) Vitalianum papam supplicis fretus, expulsit tyranno, parenti accedit. Qua de causa rogavit eum pontifex sanctissimus, ut qui auxilio Dei vicerat tyrannos, jam etiam superaret hæreticos Ecclesiam Dei acerrime instantes. Detulit imperator precibus Vitaliani hoc in primis, ut quoadusque motus bellorum ingruentium componerentur, res hæreticorum silentio sopirentur (*Vide Baron., ann. 658, num. 1 et 2*). *Id.*

(e) *Et non post multum temporis antedictus vir sanctissimus vitam finivit.* Anno Christi 669 [671, 27 Jan.] qui est Constantini Pogonati imperatoris annus 2. In Græcorum sacra diptycha relatum Theodorus Constantinopolitanus episcopus Monothelita in seculo et invito imperatore expunxit, ut constat et epistola Constantini ad Donum papam.

VITALIANI PAPÆ EPISTOLÆ.

[Ex Mansi, l. i.]

EPISTOLA PRIMA.

AD PAULUM ARCHIEPISCOPUM CRETENSEM.

Arguit eum quod Lappæ episcopum injuste damnaverit, et ad sedem apostolicam provocantem non dimiserit. Dicitum episcopum pristino honori restituens, quæ contra illum acta fuerant declarat.

Vitalianus episcopus servus servorum Dei Paulo archiepiscopo Cretensi.

Decimo nono die mensis Decembris præsentis fidei indictionis Joannes episcopus Lappæ urbis intra basilicam venerabilem beati principis apostolorum Petri nobis obtulit petitionem, per quam nos obnoxie postulavit, atque conjuravit per terribilem, iniquis, adventum magni Dei atque Salvatoris nostri Jesu Christi, ut secundum sacratissimos canones, institu-